

УДК 378.147.091

Кадемія Майя Юхимівна

кандидат педагогічних наук,
професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
maj.kademija@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5196-5617

Кобися Алла Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
akobysa@ukr.net
ORCID: 0000-0001-5075-7747

Кобися Володимир Михайлович

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
vkobysa@ukr.net
ORCID: 0000-0001-8865-2916

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. У статті описано психологічні і соціальні особливості самореалізації людей літнього віку, визначено принципи соціальної роботи з людьми літнього віку – незалежність, участь у житті суспільства, у розробці й здійсненні політики, яка безпосередньо стосується їхнього добробуту, догляд, реалізація внутрішнього потенціалу, гідність – що лежать в основі методів, технологій та відповідних форм соціальної роботи з людьми похилого віку, проведено історичний аналіз виникнення і розвитку університетів третього покоління за кордоном та в Україні, узагальнено моделі реалізації університетів третього покоління за кордоном та в Україні, охарактеризовано сучасний стан реалізації університетів третього покоління на державному та недержавному рівнях, розкрито суть поняття «віртуальний університет», детально описано віртуальне представництво навчального закладу та типовий варіант складу віртуального університету, що реалізується наявністю наступних взаємопов'язаних компонентів: корпоративного Intranet порталу для організації доступу співробітників університету до широкого діапазону інформаційних та комунікаційних ресурсів; студентського Intranet порталу для організації доступу студентів до інформації; цифрової бібліотеки, яка забезпечує доступ як студентів, так і співробітників університету до інформаційних ресурсів комп'ютерних мереж; публічного web-сайту як ключового засобу маркетингу та комунікації з широким співтовариством; системи електронного навчання, здатної забезпечити навчання та викладання дисциплін у гнучкому on-line середовищі, активними учасниками якого є викладачі і слухачі, і який містить постійно оновлювані навчальні матеріали, що відповідають сучасному стану розвитку науки і технологій.

Ключові слова: віртуальний університет; університет третього покоління; електронне навчання; навчання впродовж життя

Постановка проблеми. Освіта на всіх вікових етапах життя людини є необхідною, вона визначає його якість, безпосередньо впливає на збереження і зміцнення здоров'я людини, її потомства, збільшення тривалості життя. Тепер уже переконливо встановлено взаємозв'язок між рівнем освіченості суспільства і політиків, культурної, економічної та військової потужності держави. Мотив необхідності вищої освіти як засобу забезпечення висококваліфікованими кадрами всіх галузей духовного

й матеріального виробництва, що донині домінував у сучасній суспільній свідомості, поступово стає вторинним стосовно найголовнішого призначення духовного удосконалення людини.

Глобальна інформатизація суспільства є однією з домінуючих тенденцій розвитку цивілізації в XXI ст. В сучасних умовах існування суспільства завдяки стрімкому збільшенню можливостей телекомунікаційних систем і нових інформаційних технологій формується інформаційне середовище існування та життєдіяльності людей, складається суспільство, яке спрямоване в епоху інформатизації. Перехід України до інформаційного суспільства полягає в розвитку громадянського суспільства й демократичних традицій, подоланні інформаційної нерівності, рівноправному входженні громадян України в глобальне інформаційне суспільство на основі дотримання прав людини, у тому числі права на вільний доступ до інформаційних ресурсів, права на захист персональних інформаційних матеріалів і обов'язку розкриття не конфіденційних відомостей державними, громадськими та комерційними організаціями.

Генеральна асамблея ООН визначила питання старіння одним з головних досягнень і, водночас, одним з основних викликів XXI сторіччя і прийняла «Принципи ООН стосовно людей похилого віку», на реалізацію яких спрямована соціальна робота з даною категорією населення. Принципами соціальної роботи з людьми літнього віку було визначено: незалежність; участь, що передбачає бути залученими до життя суспільства, брати активну участь у розробці й здійсненні політики, яка безпосередньо стосується їхнього добробуту, ділитися своїми знаннями і досвідом з представниками молодого покоління та інше; догляд; реалізація внутрішнього потенціалу, тобто можливість для всебічної реалізації свого потенціалу та інше; гідність [2, 2002, с. 23].

Ці принципи лежать в основі методів, технологій та відповідних форм соціальної роботи з людьми похилого віку. Так, однією з активних форм соціальної адаптації людей літнього віку до нових умов життєдіяльності може бути залучення до освітніх форм діяльності, що спрямовані на саморозвиток та самореалізацію особи літнього віку в освітньому середовищі. Освіта людей літнього віку виступає структурним елементом безперервної освіти та має власні концептуальні засади, які вимагають врахування характерних психофізіологічних змін особи при оптимально-позитивному старінні [10, 2013, с. 103].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми людей похилого віку досліджувались соціологами М. Александровою, А. Дмитрієвим, З. Саралієвою, В. Шапіро. Діяльність університетів третього покоління стала предметом дослідження значної кількості науковців: М. Азаріної, Р. Ван дер Віна, А. Вільямсона, А. Вітнелл, Б. Грумбріджа, Е. Естін Гюндер, П. Леслетта, Д. Люмдена, Е. Мідвінтера, К. Морріса, Х. Муді, Д. Редкліфа, Р. Свіндела, Дж. Томпсона, М. Формоси, М. Філіберта, Б. Фіндсена, Ч. Хуанга, Р. Шеррона, М. Янга та ін.

Мета статті – аналіз сучасних методик і технологій соціалізації людей зрілого віку, реалізації навчання впродовж життя на основі віртуального університету.

Виклад основного матеріалу. Час від часу у засобах масової інформації – друкованих чи електронних – можна прочитати, почути, побачити нетипових, несхожих на абсолютну більшість студентів, котрі вирішили здобути освіту – першу чи другу – в серйозному віці. Преса вважає їх ледь не героями: мовляв, хочуть довести і доводять і суспільству і, передусім, собі, що пенсійні роки – не завада навчанню. Але ж ще недавні винятки, які дивували багатьох людей, невдовзі можуть такими вже не бути. Бо все більше пенсіонерів, причому в багатьох країнах, стають студентами вищих народних шкіл і університетів третього покоління.

Навчанням дорослих опікується ЮНЕСКО, інші міжнародні організації. Понад 10

років на міжнародному рівні проводяться «Тижні освіти дорослих». А шоста конференція ЮНЕСКО, що відбулася у Бразилії, оголосила XXI століття століттям інклюзивної освіти, освіти для всіх. Важливим напрямком інклюзивної освіти є навчальні програми для старшого покоління [5, 2011, с. 12].

Акція «Тижні освіти дорослих» започаткована у Великобританії двадцять років тому. Вона була підтримана Гамбурзькою конференцією ЮНЕСКО у 1997 році, як конструктивна, що мобілізує людей на продовження навчання. Нині понад 60 країн проводять її щорічно з метою активізувати інтелектуальний потенціал країни в період соціально-економічних перетворень, залучати населення до участі в них, зміцнювати єдиний освітній простір, інтегрувати вітчизняний і зарубіжний досвід в освітній галузі, підвищувати кваліфікацію учасників акції [6, 2015, с. 96].

Проблема самореалізації в зрілому віці є не тільки науково актуальною, а й життєво значущою, оскільки традиційно зрілий вік сприймається як вік втрат, туги і самотності. У зв'язку з цим відбувається постійний пошук нових форм, методів та технологій соціальної роботи з людьми літнього віку з метою якомога більш ефективного вирішення проблем соціальної адаптації та інтеграції. Однією із новітніх форм соціальної роботи з людьми літнього віку є надання соціально-педагогічної послуги «Університет третього покоління», яку можна розглядати як одну із сучасних форм соціальної інтеграції осіб літнього віку [7, 2016].

Початок теоретичного осмислення сутності та ролі освіти людей похилого віку, був покладений в середині 70-х років XX століття. Перший університет третього покоління, для людей похилого віку, був заснований в 1973 році в Тулузі у Франції професором соціології міжнародного права П'єром Велласом.

На думку П. Велласа, університети третього покоління – є саме університетами, оскільки їх завдання – це наука і дослідження. Вони, також, є геронтологічними установами, оскільки дані дослідження, в основному, стосуються процесу старіння й старості. Отже, їх метою є поліпшення умов життя людей похилого віку [1, 1990, с. 105].

Університети третього покоління – це освітні установи або навчальні центри для літніх людей. Вік студентів складає від 40 до 80 років, що вказує на особливий характер цих установ. Класи формуються з людей однакового віку, що дозволяє досягати більшої результативності щодо питань загального стану здоров'я, високого рівня освіти, і часто – кращого фінансового становища [8, 2012, с. 96].

Університети третього покоління – є видом навчального співтовариства, де організовуються люди, які хочуть брати активну участь в житті суспільства. Освіта людей літнього віку від початку базувалася на навчальних програмах для дорослих, які згодом були модифіковані, шляхом введення специфічних дисциплін для людей похилого віку. На сьогодні в східно- та західноєвропейських країнах існує багато різних за структурою моделей науково орієнтованої неперервної освіти. У навчальних програмах, розроблених для старших дорослих, використовуються різні терміни: навчання старших дорослих, університети третього віку, наукова неперервна освіта для старших дорослих.

Міжнародний досвід реалізації «Університетів третього покоління» узагальнено може бути відображений у 5 моделях:

- західноєвропейська або «Vellas»-модель, яка тісно пов'язана з університетом, або є його складовою частиною;
- англосаксонська модель, яка особливо практикується в Великій Британії та різних англомовних країнах, де домінують рисою є самоорганізація в навчанні;
- північноамериканська франкомовна модель наслідує «Vellas»-модель, проте з вагомою участю студентів у плануванні курсів;

– південноамериканська модель на основі «Vellas» із залученням до навчання переважно всього населення літнього віку;

– китайська модель сфокусована на житті спільноти та збереженні традиційної культури [9, 2014, с. 135].

Аналіз літератури стосовно досвіду реалізації університету третього віку дав можливість з'ясувати, що вперше методологія створення «Університетів третього віку» в Україні була розроблена інститутом геронтології в 1985 році для підприємств радянського періоду як підготовка людей передпенсійного віку до виходу на пенсію та збереження при цьому соціальної активності, але на даний час вона практично не реалізовується.

Сучасний стан реалізації «Університетів третього покоління» характеризується двома рівнями: державним та недержавним. До першого можна віднести обласні, муніципальні, районні управління і територіальні центри та їх партнерів, на базі яких реалізується «Університет третього покоління». Вищі навчальні заклади виступають партнерами територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Стосовно представників недержавної форми власності, то в Україні представлені «Університети третього покоління» засновані:

- 1) національними громадськими організаціями;
- 2) рухами або благодійними фондами в партнерстві з іноземними спонсорами;
- 3) фінансовими структурами;
- 4) навчальними закладами недержавної форми власності;
- 5) фізичними особами [9, 2014, с. 136].

Отже, система «університетів» є досить широко розповсюдженою, але на сьогодні недостатньо емпіричних матеріалів, які дали б змогу уніфікувати напрацьований досвід, створити методичну базу, яка б організувала процес створення «Університетів третього віку» як інноваційної форми соціальної роботи з людьми літнього віку та сучасної моделі інтеграції людей літнього віку у суспільство.

Інформатизація освіти надає багато можливостей, а саме:

1) впровадження ІКТ в освітній процес істотно прискорює передачу знань і накопиченого досвіду людства;

2) сучасні ІКТ дозволяють людині краще і швидше адаптуватися до навколишнього середовища і тих соціальних змін, що відбуваються, надаючи кожній людині можливість отримувати необхідні знання без прив'язки до часу, місця і засобу подання;

3) доцільне застосування ІКТ в освіті є важливим чинником створення системи освіти відповідно до вимог інформаційного суспільства;

4) відкриваючи нові методи і форми навчання ІКТ сприяють розвитку неперервного, інклюзивного навчання та навчання дорослих. Глобальне впровадження комп'ютерних технологій у всі сфери діяльності, формування нових комунікацій і високоавтоматизованого інформаційного середовища стали не тільки першим кроком до формування інформаційного суспільства, а й початком модернізації системи вищої освіти [8, 2012, с. 95].

Віртуальний університет – заклад вищої освіти, заснований на співпраці адміністраторів, розробників курсів, викладачів, технологів і тих, хто навчається, які розділені великими відстанями, часто національними кордонами, але які разом працюють, використовуючи сучасні телекомунікаційні технології. Віртуальний університет не має навчальних корпусів, кампусів, гуртожитків, кабінетів адміністративних працівників, актових залів, але здійснює освітню діяльність, видає дипломи й сертифікати, а також присвоює вчені ступені [3, 2017, с. 23].

Віртуальним представництвом навчального закладу є програмний комплекс, що

забезпечує реалізацію великої сукупності сервісних функцій, що дають можливість вступу до навчального закладу, здобуття освіти в даному навчальному закладі, перебуваючи на довільній відстані від нього, шляхом використання для проходження всіх етапів навчання можливості комп'ютерної мережі Internet. Концепція віртуального університету передбачає системний аналіз усіх ключових процесів, що відбуваються в діяльності університету, та формування на його основі оновленого бачення, реінженерінгу та вдосконалення цих процесів в on-line середовищі.

Типовий варіант складу віртуального університету передбачає наявність наступних взаємопов'язаних компонентів:

– корпоративного Intranet порталу для організації доступу співробітників університету до широкого діапазону інформаційних та комунікаційних ресурсів, а також для супроводження збільшеного обсягу їх виробничої професійної діяльності в захищеному on-line середовищі;

– студентського Intranet порталу для організації доступу студентів до інформації, що на них зорієнтована, навчальних і наукових ресурсів, адміністративних та комунікаційних сервісів, що забезпечують організацію навчання та фінансові відносини студентів з університетом;

– цифрової бібліотеки, яка забезпечує доступ як студентів, так і співробітників університету, де б вони не знаходилися, до інформаційних ресурсів комп'ютерних мереж, які у свою чергу можуть бути відкриті для доступу на локальному, регіональному, національному або міжнародному рівнях;

– публічного web-сайту як ключового засобу маркетингу та комунікації з широким співтовариством студентів, потенційних абітурієнтів, випускників університету та іншими зацікавленими особами;

– системи електронного навчання, здатної забезпечити навчання та викладання дисциплін у гнучкому, незалежному від місця знаходження, on-line середовищі, а також суттєво покращити існуючу практику організації навчального процесу [4, 2016, с. 78].

Висновки. Сучасна парадигма освіти висуває перед освітянами завдання – створити умови для навчання протягом усього життя. Підвищення мобільності викладачів і студентів, необхідність створення умов для дистанційного навчання; величезний обсяг інформації, який необхідно засвоїти і який збільшується в геометричній прогресії – усе це викликає нові проблеми, пов'язані з якісною організацією навчання у педагогічних навчальних закладах, що відповідала б запитам часу. Отже, стрімкість сучасного світу вимагає застосування найбільш швидких і дешевих способів, процесів генерації і передачі знань. Електронне навчання є одним із можливих інструментів, які дозволяють вирішувати цю гостру проблему сучасності.

Проте, виникає необхідність вирішення таких проблем, як: розроблення нових стандартів якості, які б можна було застосувати до електронних навчальних матеріалів; формування та підвищення інформаційної культури викладачів й оволодіння ними сучасними інформаційними технологіями, підвищення ефективності їх професійної діяльності; освоєння і популяризація інноваційних педагогічних технологій, передача їх студентам; створення насиченого сучасного електронного контенту, тобто створення комплексу навчальних матеріалів, придатних для застосування в електронному вигляді; засобів охорони авторського права тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Vellas P. La recherche et les Universites du Troisième age. «Gerontologie et Societe». 1990. №55, 104-106.
2. Архипова С. П. Основи андрагогіки: навч. посібник. Черкаси: Світило. 2002.
3. Кобися А. П. Інформаційне освітнє середовище як платформа для реалізації

- змішаного навчання у вищих навчальних закладах. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. том 57 (№1 (2017)), 75-82.
4. Кобися В. М., Кадемія М. Ю. Технології дистанційного навчання: словник-госарій. Вінниця: ФОП Тарнашинський О.В. 2016.
 5. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні. Ніжин: ПП Лисенко М.М. 2011.
 6. Савельчук І. Б. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку: специфіка та особливості впровадження. *Young Scientist*. 2015. № 2 (17), 95-98.
 7. Саврилова Ж. Університет третього віку – панацея від самотності. Жовтень 19, 2010. <http://natanell.livejournal.com /4325.html>.
 8. Скорик Т. В. «Університет третього віку»: концептуальні положення та досвід реалізації. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, Т. 2. 2012. Вип. 104. (с. 94-98). Чернігів: ЧНПУ.
 9. Федоренко С. А. Університети «третього віку» як складова безперервної освіти; зарубіжний досвід. Педагогічний процес : Теорія і практика. 2014. Вип. 1, 133–138.
 10. Шилова Л. С. Факторы социальной адаптации пожилых в условиях реформ. Психология старости и старения. М.: Академия. 2013, с. 101-111.

Матеріал надійшов до редакції 11.11.2018

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF EDUCATION FOR LIFE IN MODERN SOCIETY

Majja Kademija

Candidate of Pedagogical Sciences professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

maj.kademija@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5196-5617

Alla Kobysja

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

akobysa@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5075-7747

Volodymyr Kobysja

Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

vkobysa@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8865-2916

Abstract. The article describes the psychological and social features of self-realization of elderly people, defines the principles of social work with older people - independence, participation in society, in the development and implementation of policies that directly affect their welfare, care, implementation of internal capacity, dignity - lying based on methods, technologies and appropriate forms of social work with the elderly, a historical analysis of the emergence and development of third-generation universities abroad and in Ukraine No, generalization of the models of implementation of third generation universities abroad and in Ukraine, the current state of third-generation universities implementation at the state and non-state levels is described, the essence of the concept "virtual university" is described, the virtual representation of the educational institution and the typical version of the virtual university structure being implemented are described in detail. the presence of the following interrelated components: the corporate Intranet portal for organizing the access of university staff to a broad di the range of information and communication resources; student's Intranet portal for organizing student access to

information; a digital library that provides access for both students and employees of the university to information resources of computer networks; public web site as a key means of marketing and communication with the wider community; an e-learning system capable of providing training and teaching of disciplines in a flexible on-line environment, with active participants in teaching and listening, and which contains constantly updated teaching materials that are in line with the current state of science and technology development.

Keywords: virtual university; third generation university; e-learning; lifelong learning

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vellas, P. (1990). La recherche et les Universites du Troisième age, «Gerontologie et Societe», №55, 104-106.
2. Arkhylova, S. (2002). Fundamentals of Andragogy: Teach. manual. Cherkasy: Svitulo. (in Ukrainian)
3. Kobysja, A. (2017). Informational educational environment as a platform for the implementation of mixed learning in higher educational institutions. Informacijni tekhnologiji i zasoby navchannja, Tom 57. (№ 1 (2017)), 75-82. (in Ukrainian)
4. Kobysja, V. & Kademiya, M. (2016) Distance Learning Technologies: Dictionary-Glossary. Vinnycja: FOP Tarnashynskij O.V. (in Ukrainian)
5. Luk'janova L. (2011). The concept of adult education in Ukraine. Nizhyn: PP Lysenko M.M. (in Ukrainian)
6. Saveljchuk, I. (2010). Innovative methods of social work with the elderly: the specifics and features of the implementation. Young Scientist, № 2 (17), 95-98. (in Ukrainian)
7. Savrylova, Zh. (2010). University of the Third Age – a panacea for loneliness. October 19, 2010. <http://natanell.livejournal.com /4325.html>. (in Ukrainian)
8. Skoryk, T. (2010). "Third Age University": conceptual and implementation experience. Visnyk Chernihivskogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni T. Gh. Shevchenka, T. 2. Vyp. 104, 94-98. (in Ukrainian)
9. Fedorenko, S. (2014). Universities of "third age" as a component of continuous education; foreign experience. Pedagogichnyj proces : Teorija i praktyka, Vyp. 1, 133–138. (in Ukrainian)
10. Shylova, L. (2013). Factors of Social Adaptation of the Elderly in Conditions of Reform. Psychology of Old Age and Aging: Reading. M.: Akademyja, 101-111. (in Ukrainian)